

І. М. Дубянецкая

**НОВАЯ БЕЛАРУСКАЯ БІБЛІЯ:
ЛІНГВІСТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНЫ АСПЕКТЫ
НАВУКОВАГА ПЕРАКЛАДУ**

І. Канцэпцыя Новай беларускай Бібліі

Семантыка старажытных тэкстаў далёка не заўсёды празрыстая для сучаснага даследчыка, перш за ўсё з прычыны абмежаванасці лінгвістычных дадзеных корпусам вядомай літаратуры на мове даследаванага тэксту і блізкіх мовах. Ускладняе разуменне тэкстаў і недастатковае веданне антрапалагічных, сацыяльна-культурных, гістарычных, эканамічных ды іншых рэаліяў грамадства, у якім і для якога ствараліся тэксты. У выпадку Бібліі сучаснае разуменне некаторых сэнсаў яшчэ больш замгляецца двухтысячагадовай традыцыяй перакладаў і інтэрпрэтацый, многія з якіх сталіся прынятымі, хаця могуць недакладна ці нават скажона перадаваць сэнс арыгіналу [10–13].

Стварыць новы пераклад Бібліі, які б актуалізаваў старажытныя тэксты для чытача XXI стагоддзя і адначасова быў верным арыгінальным тэкстам, – задача, якая хвалюе перакладчыкаў на шматлікія сучасныя мовы. Выпрацаваныя шматлікія парадагмы, стылі, метады, школы перакладу Бібліі – у залежнасці ад яго мэт, задач, аўдыторыі, якой ён адрасаваны, і ад культуры ды ўстановак перакладчыка. Мы маем цяпер практычна неахопную колькасць перакладчыцкіх традыцый: ад літургічных і канфесійна ангажаваных да фемінісцкіх і інклюзіўнамоўных, ад літаральных да парафрастычных, ад навуковых да дзіцячых і адрасаваных чытачам з абмежаванымі магчымасцямі.

Хаця ў сучасным грамадстве роля і месца Бібліі радыкальна адрозніваюцца ад папярэдніх стагоддзяў, яна застаецца своеасаблівым пунктам зборкі Заходняй цывілізацыі. Беларуская культура засвоіла асноўны аб'яднаўчы тэкст Заходняга свету слабей, чым іншыя еўрапейскія культуры, дзе біблейскія канцэпты, ідэямі, вобразамі, персанажамі, метафарамі настолькі глыбока прасякнутая інтэлектуальная, мастацкая ды медыйная прастора, што людзі часта ўжываюць іх несвядома, не як адсылку ўласна да Бібліі, а як спантанна выбар з апэратыўных магчымасцей мовы ці культуры.

У 2012 годзе паўстала ідэя новага навуковага перакладу Бібліі на беларускую мову, які атрымаў умоўную назву Новая беларуская Біблія (НББ). Кваліфікаваныя біблеісты, гебраісты, класічныя філолагі (эліністы і лаціністы), беларускія філолагі і літаратары пачалі рыхтаваць метадалагічны, філалагічны, філасофска-канцэптуальны і арганізацыйна-практычны падмурак для працы над перакладам. 12 лістапада 2012 года ў Мінску група прыняла канцэпцыю НББ. Прывядзем яе палажэнні (публікуецца ўпершыню).

Новы акадэмічны пераклад Бібліі на беларускую мову

1. Біблія – адзін з самых запатрабаваных тэкстаў у гісторыі нашай цывілізацыі. Яна прадвызначыла лёсы культур, дзяржаў, асоб ды іх узаемасувязей. Беларуская мова застаецца адзінай еўрапейскай моваю са статусам дзяржаўнай, на якую дагэтуль не перакладзена поўная Біблія з арыгінальных моў. Біблія дагэтуль не засвоеная беларускай культурай, аднак без гэтага паўнаважнае духоўнае развіццё нацыі ў сучасным свеце немагчымае.

2. Досвед іншых народаў паказвае, што пераклады Бібліі на нацыянальныя мовы ўтварылі падмурак для ўзнікнення і развіцця літаратурных моў, культур і нацыянальных ідэнтычнасцей адпаведных народаў. Беларусі неабходны сучасны якасны акадэмічны пераклад Бібліі з арыгінальных моў на літаратурную беларускую мову. Толькі такі пераклад можа і павінен стаць каталізатарам духоўнай, культурнай і сацыяльнай кансалідацыі народу. Такі пераклад паспрыяе звароту новых пакаленняў беларусаў да Бібліі як носбіта асноўных хрысціянскіх і агульначалавечых каштоўнасцей.

3. Біблія таксама з'яўляецца выбітным помнікам сусветнай літаратуры, невычэрпнай крыніцаю натхнення для чалавецтва цягам тысячагоддзяў. Аднак мастацкія асаблівасці гэтага тэксту, яго ўнікальная паэтыка, разнастайная стылістыка ды шматмернасць сэнсавых пластоў практычна не адлюстраваныя ў існых беларускіх перакладах. Новы пераклад, выкананы з улікам літаратурных асаблівасцей тэксту, мусіць прыцягнуць да Бібліі аматараў прыгожага пісьменства і стаць падмуркам для пашырэння прысутнасці біблейскага тэксту ў беларускай інфармацыйнай прасторы.

4. Акадэмічны пераклад не падмяняе сабою канфесійных перакладаў, але дапаўняе іх. Ён пакліканы спрыяць больш глыбокаму і ўсебаковому разуменню і вывучэнню Бібліі – як акадэмічнаму, так і прыватнаму.

5. Акадэмічны, або навуковы пераклад:

– робіцца з арыгінальных моў (старажытнагебрайскай, арамейскай і грэцкай);

– выкарыстоўвае найлепшыя тэксталагічныя крыніцы, прынятыя ў сучаснай біблейскай навуцы (*Biblia Hebraica Stuttgartensia*, *Biblia Hebraica Quinta*, Nestle-Aland 28, тэкст, прыняты UBS);

– імкнецца да максімальна адэкватнай перадачы арыгінальнага тэксту, абапіраючыся на дасягненні сучаснай лінгвістыкі, гісторыі, культурнай антрапалогіі, літаратуразнаўства, перакладазнаўства ды іншых рэлевантных дысцыплін;

– імкнецца перадаць мастацкія вартасці біблейскага тэксту з улікам жанравых і стылістычных асаблівасцей арыгіналу;

– выконваецца на сучасную літаратурную беларускую мову і ўлічвае аўтарытэтных меркаванні беларускай інтэлектуальнай і творчай эліты;

– абапіраецца на лепшае з традыцыі перакладу Бібліі на беларускую мову;

– ствараецца калегіяльна групай навукоўцаў, кампетэнтных у розных галінах біблістыкі (гебраістаў, філолагаў-класікаў, багасловаў разнастайных канфесій), а таксама беларускіх лінгвістаў і літаратараў.

Новы акадэмічны пераклад мае мэтай задаволіць патрэбы розных канфесій, акадэмічнай і інтэлектуальнай беларускай супольнасці. Высокія літаратурныя і мастацкія якасці, да якіх імкнецца гэты пераклад, здольныя прывабіць самае шырокае кола беларускіх чытачоў ды той бяспэчнай крыніцы духоўных і інтэлектуальных скарбаў, якой з’яўляецца Біблія.

Цягам апошніх гадоў група НББ назапасіла пэўны досвед працы па пераўвасабленні арыгінальных тэкстаў Бібліі на беларускую мову. Гэтая праца, з аднаго боку, прымушае паглыбляцца ў даследаванні шматмернага свету біблейскага тэкста, а з другога, штараз ставіць перакладчыка перад выбарам шляхоў і метадаў перадачы стылёвых адметнасцей, сэнсаў і адценняў сэнсу, унутраных сувязей, якія створаныя лінгвістычнымі магчымасцямі гебрайскага ці грэцкага тэкста сродкамі беларускай мовы.

Ідэальнаю, відаць, была бы сітуацыя з’яўлення перакладу Бібліі, калі перакладчыкі не мусілі аглядацца на традыцыю інтэрпрэтацый біблейскіх тэкстаў, на пераклады, якія сталі прынятымі і ўплывовымі ў грамадстве.

Аднак Біблія – не проста старажытны тэкст, а тэкст, адносіны з якім актыўна фарміравалі нашу культуру, мысленне, рэлігійныя ўяўленні. Гэты тэкст залішне знаёмы грамадству і залішне значны для ідэнтычнасці, каб можна было ігнараваць натуральны кансерватызм яго ўспрыняцця беларускім чытачом, незалежна ад канфесійнага самавызначэння. Сіла традыцыі часам бывае настолькі вялікая, што перакладчык, калі спрабуе адкінуць яе, сустракаецца з непрыняццем, і пераклад не прымаецца супольнасцю. Трэба знаходзіць баланс паміж традыцыяй і імкненнем даць сучаснаму грамадству магчымасць дакрануцца да арыгінальных біблейскіх сэнсаў і вобразаў.

II. Некаторыя філасофска-лінгвістычныя ўзаемасувязі ў першым раздзеле Кнігі Роду

Першы тэкст першай кнігі Пяцікніжжа, гісторыя стварэння ў Кнізе Роду 1:1–2:4а [у царкоўна-славянскай традыцыі кніга завецца Бытие], адметны пэўнымі стылёвымі прыёмамі, падпарадкаванымі агульнаму рытму наратыва

і закладзенай у яго канцэпцыі светаўладкавання. Прыклад двух вершаў, Роду 1:2 і 20, дэманструе, як лінгвістычнымі сродкамі ствараецца непаўторная атмасфера касмічнай першападзеі – стварэння свету (Больш каментароў на Кнігу Роду 1:1–2:4а, а таксама ўводзіны ў канцэпцыю ўсёй кнігі, яе назву, датаванне, аўтарства і стылёвыя асаблівасці і філасофію гл. [7–9]).

Верш 1:2. І зямля была голая і кволая, і цемра над абліччам бездані, і вецер Божы веяў над абліччам вады.

Гэта адзін з самых складаных для перакладчыка вершаў ва ўсёй Гебрайскай Бібліі. Тут ужываюцца словы, слаба атэставаныя ў гебрайскіх тэкстах, і адпаведна, іх значэнні не цалкам зразумелыя. Акрамя таго, сэнсы і нават адценні сэнсаў, якія робяць тэкст семантыча шматмерным, тут ствараюцца гукапісам, алітэрацыямі, якія ў Бібліі часта ўжываюцца на месцы этымалогій і нават выконваюць функцыю этымалогій. У пошуку семантычных адпаведнікаў перакладчык страчвае той самы вобраз, дзеля стварэння якога аўтар абіраў і знаходзіў моўныя сродкі.

♦ *І зямля была голая і кволая.* Па-гебрайску стан новастворанай, але яшчэ бязладнай зямлі пазначаны двума кароткімі рыфмаванымі словамі: *tohu wa-bohu* (*тогу ва-богу*, *ва* – гэта злучнік “і”). І калі *tohu* (*тогу*) сустракаецца ў Бібліі, апроч гэтага верша, 19 разоў са значэннем пустаты, закінутасці, спусташэння і марнасці, то *bohu* (*богу*) сустракаецца толькі двойчы, у Ярэмы 4:23, дзе ўжываецца гэты самы выраз *tohu wa-bohu*, і яшчэ ў Ісаі 34:11, дзе кантэксту не дастаткова, каб зразумець яго дакладнае значэнне, хаця карціна ўсяго вершу – спустошанасць. Сэнс пары *тогу-богу* перш-наперш у тым, што кожнае слова дублюе і ўзмацняе другое, гэта ўстойлівы выраз, якім характарызуюць непрыглядны стан рэчаў. Тут ён ужыты дзеля стварэння яркага эмацыйнага вобразу хаосу, якім была новаствораная зямля. Абраны тут дуплет «голая і кволая» – спроба ўвасаблення такога вобразу па-беларуску. Гэтую пару прапанаваў Зміцер Саўка. Таксама разглядаліся варыянты пары да пустая: глухая / нямая / сляпая / сухая / худая / нежывая / ніякая / парожняя. Дарэчы, апошні варыянт «пустая і парожняя» выбралі два класічныя ўкраінскія перакладчыкі, Іван Агіенка і Іван Хаменка [4; 5]. Сучасны рускі пераклад прапанаваў варыянт «пустым-пуста» [6].

♦ *І вецер Божы веяў.* У гэтай касмаганічнай карціне свету высвечваюцца чатыры статычныя элементы першаснага хаосу, якія боскі дзейнік, Элогім, будзе ўжываць і трансфармаваць у алхімічным працэсе стварэння космасу: зямля, цемра, бездань і вада. Апроч іх тут знаходзіцца боская энергія – *ruach elohim*, «вецер Элогіма» Слова жаночага роду *ruach* (*руах*) традыцыйна тут перакладаюць як «дух», але гэта справядліва настолькі, наколькі дух разумецца як турбулентная сіла, не як метафізічная катэгорыя. *Руах* найперш значыць «вецер» і ў іншых тэкстах Бібліі, якія паклікаюцца на гэтую гісторыю стварэння, і дзе слова *руах* немагчыма перакласці іначай як «вецер». Так, у гісторыі Паводкі, дзе адбываецца касмічны працэс *ад-стварэння*, г. зн. знішчэння ўсяго створанага, вельмі многа простых адсылак і алюзій на гэтую гісторыю стварэння, усе элементы, згаданыя у гэтым вершы і трансфармаваныя ў наступных, «адрабляюцца» там падчас сусветнага катаклізму, а спыняе Паводку вецер (*руах*), насланы Богам, адзіны застаючыся ствараль-

най, а не разбуральнай сілаю. Таксама ў Псальме 104 (згодна з Сэптуагінцкім падзелам 103) гаворка ідзе пра Бога – тварца свету, які «ходзіць на крылах ветру (*ruah*)». Прыкладаў многа, але ня ў гэтым галоўная складанасць.

Вецер-*ruah* – адзіны нейкім чынам дзейсны суб’ект у гэтым вершы, дзе зусім няма дзеясловаў. Элементы хаосу велічна статычныя, і толькі ветру Элогіма ўласцівая пэўная актыўнасць. Тое, што ён робіць, акрэсліваецца ў вышэйшай ступені нестандартным дзеепрыметнікам *m^erachephet* (*мерахэфет*, нешта накшталт «варушыўшыся»). Ён атэставаны ў Бібліі яшчэ горш за *bohu*. У Ярэмы 23:9 дзеяслоў *rachaph* (*рахаф*) стаіць у іншым залогі і мае значэнне накшталт трымцення. У Другазаконні 32:11 ён апісвае дзеянне арла, які завісае над гняздом, распасцершы крылы над арлянятамі. Рух, які дазваляе арлу заставацца нерухомым.

«Птушыная» сувязь тут невыпадковая. Кагнітыўнае гебрайскаму слову *ruah* арабскае слова *ruh* азначае касмічную птушку, з якой нараджаецца свет. Уся карціна стварэння першых вершаў Кнігі Роду 1 перагукваецца з егіпецкай гісторыяй стварэння, тонка дыспутуючы з ёю, але адаптуе яе асноўныя вобразы. У гэтай карціне вялікая касмічная птушка крычыць над нерухомай паверхняю спрадвечнага хаосу, і яе крык спараджае рабізну, зрушэнне на абліччы хаосу, у выніку чатыры пары персаніфікацый – вада, цемра, бясконцасць і нябачнасць – узаемадзейнічаюць і ўспыхвае полымя, даючы пачатак космасу. І ў нашай біблейскай касмагоніі вецер варушыцца і парушае (як птушка крыламі) нерухомасць чатырох першаэлементаў – энергія, якая ажыўляе матэрыю.

Аднак найважнейшай акалічнасцю ў падборы слова, якое пазначае сутнасць актыўнасці *ruah*, ёсць сугучнасць паміж двума словамі. *Рахаф* алітэрацыйны з *ruah*, і ў спалучэнні слоў *ruah m^eрахэфэт* гучыць упершыню адна з найважнейшых ідэй гэтага тэксту, якая выражаецца лінгвістычнымі сродкамі: у працэсе стварэння задаюцца асноўныя функцыі ўсіх з’яў і суб’ектаў свету, іх першасныя здольнасці. Дзеля дасягнення эфекту першаснасці дзеяння ў тэксце паслядоўна ўжываецца адзін і той самы стыль: словы, якія падбіраюцца для дзейніка і выказніка, аднакарэнныя або алітэрацыйныя (як тут). Такім чынам, у перакладзе гэтага вершу слова для *m^eрахэфэт* мусіць быць сугучным словам для *ruah*. Што датычыцца абранай пары «вецер веяў», то варыянтам магло б быць «вецер віўся».

♦ *над абліччам бездані... над абліччам вады*. Многія пераклады прапускаюць адно ці абодва «абліччы». Па-гебрайску выраз *‘al p^enē* (*аль пенэ*) літаральна значыць ‘над абліччам’, ‘над тварам’, але можа значыць і ‘над паверхняю’. У гэтай касмаганічнай карціне двойчы ўжываецца «аблічча» стварае ўнутраную сувязь паміж безданню і вадой, і ў выніку паўстае дадатковы вобраз дзвюх спрадвечных існасцяў, дзвюх безданяў – верхняй і ніжняй, якія вечна глядзяцца адна ў адну і паміж якімі, аточаная імі, паўстане зямля.

Верш 1:20. Бог сказаў: «Хай узварушыцца вада рухам душы жывой, і хай птушкі палятуць над зямлёю, над абліччам нябеснага прасцягу».

Хай узварушыцца вада рухам душы жывой. Дзеяслоў *šaras* (*шарац*) азначае ‘варушыцца’, ‘звівацца’, а таксама ‘кішэць’ у сэнсе незлічонай множнасці. Субстантыў *šeres* (*шэрэц*) узмацняе гэты вобраз. Рэч ідзе пра «экалагічны

вэлікі выбух»: вада раптам робіцца поўнаю жыцця, і вось там, дзе паўставалі дасканалыя касмічныя структуры і адбываліся ўрачыстыя трансфармацыйныя дзеі, раптам у адначасе забруілася, завіравала, заварушылася разнастайнае жыццё, і ўсё існае набыло цалкам іншыя сэнсы.

Словы *шарац* і *шэрэц* аднакарэнныя і выражаюць тую самую ідэю. Гэта стылёвы прыём, пачаты алітэрацыйнаю параю *ruah-merahephet* (*руах мэрахэ-фэт* ‘вечер веючы’, в. 2), працягнуты парамі *jiqqawu-miqweh* (*йіккаву-міквэ*, «збярэцца ў збор», в. 9 і 10), *tadše'-deše'* (*тадшэ-дэшэ* ‘праросціць расліну’ в. 11) і *mazrija'-zera'* (*мазрыя-зэра* ‘сеяць насенне’, в. 11 і 12, і потым яшчэ двойчы тое самае ў іншай граматычнай форме, *zorea'-zera'* (*зорэа-зэра*) у в. 29), потым вось гэтай параю *šaraš-šereš*, і яшчэ ў гэтым самым 20-м вершы *oph-j^{ec}opheph* (*оф-йеофэф* ‘лятун паляціць’), і завершыцца ў в. 26 параю *haremeš-haromeš* (*гарэмес-гаромес* ‘паўзун поўзаючы’).

Ва ўсіх беларускіх перакладах [1; 2; 3], як і ў большасці іншамоўных, гэтая гульня на аднакарэнных словах прападае, перакладчыкі прапускаюць дадзены базавы стылёвы прыём гебрайскага тэксту, а разам з ім і глыбінную канцэпцыю светабудовы, якую гэты тэкст прадстаўляе.

Такім чынам, лінгвістычныя дадзеныя гебрайскага тэксту Кнігі Роду 1:1–2:4а ўтвараюць семантычную матрыцу, якая дэтэрмінуе канструяванне сэнсаў унутры наратыву. Традыцыйнае ігнараванне ўнутрытэкставых тонкасцей перакладчыкамі прыводзіць да недаацэнненасці эстэтычных і сэнсавых якасцей тэкста. Распазнаванне і, па магчымасці, разуменне моўных выбараў тэкста неабходнае для сучаснага прачытання яго філасофскай канцэпцыі.

ЛІТАРАТУРА

1. Сьвятая Біблія : Кнігі Сьвятога Пісьма Старога й Новага Закону / пер. Я. Станкевіч. – Нью Ёрк : Messianic Message, Inc., 1973.
2. Біблія : Кнігі Сьвятога Пісаньня Старога і Новага Завету / пер. В. Сёмуха. – Duncanville : World Wide Printing, 2002.
3. Біблія : Кнігі Сьвятога Пісаньня Старога і Новага Заветаў. – Мінск: Біблейскае таварыства ў Рэспубліцы Беларусь, 2012.
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту / пер. І. Огіенко.
5. Святе Письмо Старого і Нового Завету / пер. І. Хоменко. – Рим, 1957.
6. Библия: Книги Священного писания Ветхого и Нового Завета канонические. Современный русский перевод. – М. : Рос. библейское общество, 2017.
7. Дубянецкая, І. Кніга Роду : Новая беларуская Біблія / І. Дубянецкая // Дзеяслоў 1 (86). – Мінск, 2017. – С. 5–14.

8. Дубянецкая, I. Эдэнскі сад: стварэнне чалавека. Кніга Роду 2:46–25 / I. Дубянецкая // Дзеяслоў 2 (87). – Мінск, 2017. – С. 210–218.

9. Дубянецкая, I. Эдэнскі сад : веда добра і зла. Кніга Роду 3 / I. Дубянецкая // Дзеяслоў 4 (89). – Мінск, 2017. – С. 184–191.

10. Nida, E. A. Towards a Science of Translating / E. A. Nida. – Leiden : Brill, 1964.

11. Nida, E. A. Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, C. R. Taber. – Leiden : Brill, 1974.

12. Snell-Hornby, M. Handbuch Translation / M. Snell-Hornby, G. N. Honig, P. Kussmaul, P. A. Schitt. – Tübingen : Stauffenburg Verlag, 2006.

13. Venuti, L. The Translation Studies Reader / L. Venuti. – London : Routledge, 2000.

Дадатак. Тэкст Кнігі Роду 1:1–2:4а ў перакладзе на беларускую мову (з захаваннем правапісу арыгіналу).

Заўвага. Курсівам выдзеленыя словы, якіх няма ў арыгінале і якія ўстаўляюцца дзеля лёгкасці ўспрыняцця тэксту паводле беларускага сінтаксісу.

1:1. Напачатку стварыў Бог неба і зямлю.

2. І зямля была голая і кволая, і цемра над абліччам бездані, і вецер Божы веяў над абліччам вады.

3. Бог сказаў: «Хай будзе святло!». І было святло.

4. Бог убачыў, што святло добрае. І аддзяліў Бог святло ад цемры.

5. І назваў Бог святло днём, а цемру назваў ноччу. І быў вечар, і была раніца, дзень адзін.

6. Бог сказаў: «Хай будзе прасьцяг пасярод вады, і хай аддзеліць ваду ад вады».

7. І зрабіў Бог прасьцяг і аддзяліў ваду, якая з-пад прасьцягу, ад вады, якая з-па-над прасьцягу. І было так.

8. І назваў Бог прасьцяг небам. І быў вечар, і была раніца, дзень другі.

9. Бог сказаў: «Хай зьбярэцца вада з-пад неба ў адно месца, і хай зьявіцца суша». І было так.

10. назваў Бог сушу зямлёю, а збор вады назваў морамі. І ўбачыў Бог, што *гэта* добра.

11. Бог сказаў: «Хай праросьціць зямля расьліны: траву, што сее насеньне, пладовыя дрэвы, што даюць плады паводле свайго роду, у якіх іх насеньне на зямлі». І было так.

12. І зямля вывела расьліны: траву, што сее насеньне паводле свайго роду, і дрэвы, што даюць плады, у якіх насеньне паводле іх роду. І ўбачыў Бог, што *гэта* добра.

13. І быў вечар, і была раніца, дзень трэці.

14. Бог сказаў: «Хай будуць сьвяцілы на прасьцягу неба, *каб* аддзяляць дзень ад ночы, і хай будуць знакамі і для пораў году, і для дзён і гадоў, і хай будуць сьвяціламі на прасьцягу неба, *каб* сьвяціць на зямлю». І было так.

15. Бог зрабіў два сьвяцілы вялікія: сьвяціла большае кіраваць днём, і сьвяціла меншае кіраваць ноччу, і зоркі.

16. І зьмясьціў іх Бог на прасьцягу неба сьвяціць на зямлю, і кіраваць днём і ноччу, і аддзяляць сьвятло ад цемры. І ўбачыў Бог, што *гэта* добра.

17. І быў вечар, і была раніца, дзень чацьверты.

18. Бог сказаў: «Хай узварушыцца вада рухам душы жывой, і хай птушкі палятуць над зямлёю, над абліччам нябёснага прасьцягу».

19. І стварыў Бог цмокаў вялікіх і ўсякую душу жывую, паўзуноў, якімі варушыцца вада, паводле іх роду, і ўсякую птушку крылатую паводле яе роду. І ўбачыў Бог, што *гэта* добра.

20. І блаславіў іх Бог, сказаўшы: «Пладзецца, і множцца, і напаўняйце ваду ў морах, і птушкі хай множацца на зямлі».

21. І быў вечар, і была раніца, дзень пяты.

22. Бог сказаў: «Хай выведзе зямля душу жывую паводле яе роду: зьвяроў, паўзуноў і зямных жывёл паводле іх роду». І было так.

23. І зрабіў Бог зямных жывёл паводле іх роду, і зьвяроў паводле іх роду, і ўсіх паўзуноў земляных паводле іх роду. І ўбачыў Бог, што *гэта* добра.

24. Бог сказаў: «Зробіма чалавека паводле нашага вобразу, як нашае падабенства; і хай пануюць над рыбамі марскімі, і над птушкамі нябёснымі, і над зьвярамі, і над усёй зямлёю, і над кожным паўзуном, што поўзае па зямлі».

25. Бог стварыў чалавека паводле свайго вобразу, паводле вобразу Божага стварыў яго; мужчынскім і жаночым стварыў іх.

26. І блаславіў іх Бог, і сказаў ім Бог: «Пладзецца і множцца, напаўняйце зямлю і авалодвайце ёю, і пануйце над рыбамі марскімі і над птушкамі нябёснымі і над усімі жывёламі, што поўзаюць па зямлі».

27. Бог сказаў: «Вось, Я даю вам усялякую траву, што сее насеньне на абліччы ўсяе зямлі, і ўсялякае дрэва, якое дае плод, дрэва, што сее насеньне; *гэта* будзе ежаю вам, і ўсім зямным жывёлам, і ўсім нябёсным птушкам, і ўсім, што поўзаюць па зямлі, у кім жывая душа, ўсю зеляніну і траву на ежу». І было так.

28. І ўбачыў Бог усё, што зрабіў; і вось, *гэта* вельмі добра. І быў вечар, і была раніца, дзень шосты.

2:1. І былі завершаныя неба і зямля і ўсе іх сілы.

2. І завершыў Бог на сёмы дзень працу сваю, якую зрабіў, і спачыў на сёмы дзень ад усяе працы свае, якую зрабіў.

3. І блаславіў Бог сёмы дзень, і асьвяціў яго; бо ў ім спачыў ад усяе працы свае, *ўсяго таго*, што, рабіўшы, стварыў Бог.

4. Вось радавод неба і зямлі па стварэнні іх.